

IN DREAM NO; SKIELIKS NET SABEARE MAR ECHT: FRYSLÂN FOLSLEIN TWATALICH!

Betreft: Rondetafelgesprek Bestuursafpraak Friese taal en cultuur (BFTK) 12-10-2023
Van : Geart Benedictus, adviseur Provinciale Staten Steatekomitee Frysk

Inzet Tweede Kamer

In de Memorie van Toelichting van de Wet gebruik Friese taal (Kamerstuk 33 335, nr.3) wordt de eerste BFTK uit 1989 aangehaald: *Zowel Rijk als provincie is van oordeel dat het wenselijk is om de Friese taal en cultuur in stand te houden en te bevorderen, alsmede burgers de mogelijkheid te bieden zich binnen de provincie Fryslân vrij te kunnen uiten in de Friese dan wel de Nederlandse taal.* Dit is de opmaat naar een volwaardige tweetalige samenleving in Fryslân. Op weg daarnaartoe wordt aan de Kamer gevraagd het kabinet te verzoeken in de BFTK op te nemen:

- 1) De instelling van een Commissie Zorgplicht Friese taal en cultuur, die op basis van een duidelijke taakopdracht uiterlijk eind 2025 met een advies komt;
- 2) Het doen van een onafhankelijk onderzoek naar de implementatie van de Wet gebruik Friese taal door de Rechtbank Noord-Nederland en het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden;
- 3) De adviezen van de Raad van Europa betreffende de Friese taal op te volgen.

Historie

Ons land onderschrijft de Universele verklaring over Culturele Diversiteit van de Unesco: de culturele diversiteit is van groot belang voor de mensheid. In de jaren vijftig van de vorige eeuw heeft de emancipatie van het Fries een boost gekregen door Kneppelfreed (Kneppelfreed, Peter Boomsma, 1998). Dat was de gewelddadige uitbarsting van de controverse tussen een anti-Fries gedeelte van de rechterlijke macht en Friese taalijveraars, die hardhandig met wapenstok en waterkanon zijn bewerkt. Daarna is via diverse commissies, Taalnota's (o.a. Fan geunst nei rjocht, 1980), werk- en stuurgroepen toegewerkt naar de wettelijk verankerde positie voor de Friese taal in de rechtspraak, bestuur en onderwijs. Sleutelbegrippen daarbij zijn **gelijkwaardig en gelijkberechtigd**: de positie van het Fries in Fryslân wordt gespiegeld aan die van het Nederlands. Door de ondertekening van het Kaderverdrag inzake nationale minderheden verplicht de Nederlandse staat zich om naast de taal ook de cultuur van de enige erkende nationale minderheid te waarborgen en te bevorderen door middel van nationale wetgeving en passend overheidsbeleid (Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden, 1995). De positie van de Friese taal is echter kwetsbaarder dan de talen van minderheden die nog een groot taalgebied achter zich hebben staan (zoals de Duitstalige minderheid in België) of die een groot aantal sprekers omvatten (Catalaans).

Zorgplicht

Het Kaderverdrag heeft net als het Europees Handvest geen rechtstreekse werking. Gelukkig is de Wet gebruik Friese taal (WGFT) op 1 januari 2014 in werking getreden. Op het oorspronkelijke wetsvoorstel van het kabinet is door uw Kamer artikel 2a toegevoegd over de gezamenlijke verantwoordelijkheid en zorgplicht voor de Friese taal en cultuur, die ook geldt voor relevante beleidsterreinen buiten het gebruik van de Friese taal in het bestuurlijk verkeer en in het rechtsverkeer. Zorgplicht is een containerbegrip dat nader dient te worden ingevuld, zoals ook in de financiële sector en de zorg is gebeurd. Zorgplicht van de overheid houdt in dat zorgvuldig met de wettelijk benoemde belangen voor de Friese taal en cultuur wordt omgegaan bij relevante beleidsvoornemens. Dan kun je denken aan beleidsvoornemens als herziening van het omroepstelsel

of specialisatie van het Functioneel Parket van het OM of de Belastingdienst. De overheid dient bij zorgplicht te handelen in het belang van de Friese taal. Dit geldt zowel voor het Rijk als voor de bestuursorganen en gedecentraliseerde rijksdiensten in Fryslân.

Voor het opbouwen van een volwaardig tweetalige samenleving is het noodzakelijk te weten wat die zorgplicht moet behelzen. Daarbij gaat het ook om essentiële instituties die mede het voortbestaan en de toekomst van de Friese taal en cultuur borgen. De afgelopen jaren is daar voortdurend gesteggel over tussen het Rijk en de provincie (denk aan Tresoar, de Fryske Akademy, Frisistyk). Uiteraard kan gebruik worden gemaakt van de aanpak in andere succesvolle tweetalige samenlevingen, zoals Eupen. Daarom is de nadrukkelijke wens om een Commissie Zorgplicht Friese Taal en Cultuur in te stellen en die te laten rapporteren vóór de tussentijdse evaluatie van de komende bestuursovereenkomst.

Implementatie

Maar alle goede teksten ten spijt, de daadwerkelijke implementatie van maatregelen laat te wensen over in vrijwel alle domeinen. Zie daarvoor de rapportages van de Raad van Europa en Dingtiid. En constateer dat een groot deel van de Friezen de eigen taal amper kan schrijven. De rijksoverheid heeft dat sinds de wettelijke invoering van het Fries in het onderwijs (PO 1980 en VO 1993) laten gebeuren. De omgang van de rechterlijke macht met de Friese taal blijft problematisch, ook anno 2023. Een paar voorbeelden:

- Het ontbreken van Friestalige zittingen voor de Wet op de schuldsaneringen en de tolken problematiek (zie andere bijdrage).
- Dingtiid heeft geconcludeerd dat gebruik van het Fries de kwaliteit van de rechtspraak verbetert (Dingtiid, Advies “Friese taal draagt bij kwaliteit van de rechtspraak”, 2019).
- De installatie van 4 wethouders als Buitengewoon Ambtenaar van de Burgerlijke Stand (BABS) in Groningen werd “een ontluisterende bijeenkomst omdat het Fries niet serieus werd genomen en het Gerechtsbestuur toondoof is aangaande het Fries” volgens een brief (2022) van de burgemeester (en oud-officier van justitie) aan het gerechtsbestuur.
- Bij de invoering van de WGFT is door minister Plasterk met de Raad voor de Rechtspraak afgesproken dat processen verbaal de eerste 5 jaar na de invoering van de wet (1-1-2014) uitsluitend in het Nederlands zouden worden opgeschreven, zonder taalaanduiding van de spreker. Daarna zou het proces-verbaal in de taal van de gehoorde worden opgeschreven. Inmiddels is deze afspraak al bijna 5(!) jaar niet nagekomen. Het gerechtsbestuur lijkt zich te verschuilen achter de trias politica om niet te hoeven voldoen aan de WGFT.

De voorzitter van het Steatekomitee Frysk pleit voor een status aparte van de rechtbank Leeuwarden (FrD, 27-9-2023) om de taalproblematiek op te lossen. Uit een onderzoek (Het Financieele Dagblad, 16-9-2023), van prof. dr. Jos Blank (Ipse, TU Delft) blijkt dat de schaalvergroting bij de rechterlijke macht is doorgeschoten: de instellingen zijn tien keer zo groot als het gewenste optimum en de dienstverlening laat te wensen over. Een herziening van de gerechtelijke kaart lijkt daarom gewenst. Immers, de kiem voor Kneppelfreed 2.0 is gelegd.

Tot slot

Er is behoefte aan een aanspreekpunt, een afdeling Friese Zaken bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De verschillende aspecten van de Friese taal en cultuur zijn versnipperd over de ministeries, waardoor uitgangspunten van het beleid vaak opnieuw bevochten moeten worden door de provincie Fryslân.